ROMEINSE SPOREN OP DE UITLOPER VAN EEN MICRO-ZANDRUG
ARCHEOLOGISCHE VOORONDERZOEK TER HOOGTE VAN HET XAVERIANENPLEIN TE ZEDELGEM (PROV. WEST-VLAANDEREN)

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 2043

Rosean Debacker en Jan Coenaerts

Derbystraat 55

9051 Gent

mei 2023

Dossiernr. 35121.R.01

Projectcode OE: 2023C197

COLOFON

Titel

Romeinse sporen op de uitloper van een micro-zandrug. Archeologische vooronderzoek van het bodemarchief ter hoogte van het Xaverianenplein te Zedelgem (prov. West-Vlaanderen)

Auteurs

Pedro Pype, Chantal De Jaeger, Glenn De Hooghe, Maud Libert, Rosean Debacker en Jan Coenaerts

Projectnummer

- 35121 (ABO nv)
- 2021A487 (Agentschap Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek Monument Vandekerckhove)
- 2023B155 (Agentschap Onroerend Erfgoed: landschappelijke boringen: ABO nv)
- 2023C128 (Agentschap Onroerend Erfgoed: verkennende boringen: ABO nv)
- 2023C197 (Agentschap Onroerend Erfgoed: Proefsleuven: ABO nv)

Plaats en Datum

Gent, mei ’23

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 2043

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Template

Versies		
Versie	Datum	Status
v0	24/04/2023	Interne draft
V1	220/05/2023	Externe draft
V2	22/05/2023	Definitieve versie

Projectteam	
Functie	*Naam*
Projectleider	Pedro Pype
Business Unit Manager	Toon Moeskops
Kwaliteitscontrole	Jan Coenaerts
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

1 Administratieve gegevens 6
2 Gemotiveerd advies en afbakening vervolgonderzoek 7
3 Opgraving 9
3.1 Doel en onderzoeksvragen 9
3.2 Opgravingsstrategie 9
3.3 Verwerking en rapportage 11
3.4 Strategie voor staalname en conservatie 11
3.5 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code Goede Praktijk 12
3.6 Timing en kostprijs 12
3.7 Bewaring van het archeologisch ensemble 12
4 Kwaliteitscontrole en ondertekening 14

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 1: Algemeen proefsleuvenplan met aanduiding van de zones voor vervolgonderzoek (ABO nv 2023)..... 8

1 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Projectcode	Onroerend Erfgoed:
Projectcode	2023B155; 2023C128; 2023C197
ISSN-nummer	2406-3940
Erkend Archeoloog	ABO nv
Erkenningsnummer	OE/ERK/Archeoloog/2017/00167
Naam + adres onderzoeksgebied	
Straat + nr.:	Xaverianenplein
Postcode:	8210
Fusiegemeente:	Zedelgem
Land:	
Kadaster	
Gemeente:	Zedelgem
Afdeling:	1
Sectie:	A
Percelen:	percelen 464W, 476R, 477A,478S, 478Y, 486G, 490B, 491A (partim), 501A, 491A (partim), 499A (partim) en 499B (partim)
Onderzoekstermijn	Maart-April 2023
Thesaurus	Zedelgem, Xaverianenplein, vervolgonderzoek
Externe specialisten	*

2 GEMOTIVEERD ADVIES EN AFBAKENING VERVOLGONDERZOEK

Landschappelijk is het onderzoeksgebied gesitueerd op een hoger gelegen noordoost-zuidwest verlopende uitloper van een zandige microrug, aan weerszijden geflankeerd door lager gelegen nattere valleigronden. Het hoogste punt van de uitloper is gelegen op ca. +13,2m TAW, de lager gelegen valleigronden situeren zich op ca. +12,44m TAW.

Opvallend was ook de aanwezigheid van kunstmatig opgehoogde en door middel van afwateringsgreppels omzoomde akkers in de lager gelegen valleigronden ten zuidoosten van de zandige microrug, waardoor antropogene "bolle akkers" werden gevormd. Ter hoogte van de smalle uitloper van de hoger gelegen zandige microrug werden een aantal archeologische sporen aangetroffen die wijzen op de aanwezigheid van een archeologische site ter hoogte van de zuidwestelijke rand van het onderzoeksgebied.

Op basis van de ligging op de zandige uitloper én de positie van de aangetroffen sporen, situeert de eigenlijke kern van de nederzetting zich wellicht net buiten het onderzoeksgebied en dan meer bepaald ter hoogte van de huidige bebouwing aan de Groenestraat. Verder onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Op basis van de aard van de aangetroffen sporen (mogelijke poel, paalkuilen) en het aangetroffen vondstenmateriaal kan er sprake zijn van een inheems-Romeinse rurale nederzetting. Het aangetroffen wegtracé langsheen de zuidoostelijke rand van de microrug behoort mogelijks tot dezelfde periode, doch dit dient verder door middel van een archeologisch vervolgonderzoek geëvalueerd te worden.

In de onmiddellijke omgeving zijn er geen directe archeologische indicaties. Eerder vooronderzoek grenzend in het noorden van het projectgebied aan het Xaverianenplein (Fase 1, Huyghe 2008) en in het zuidoosten ter hoogte van de Fazantenlaan (Lambrecht et al. 2015) leverde geen archeologische kenniswinst op. Beide gebieden zijn momenteel opgenomen als GGA (cf. hfst. 4 en 14). Verder archeologisch onderzoek ter hoogte van het projectgebied kan dus bijdragen tot een vergroting van onze archeologische en historische kennis van Zedelgem.

Gezien de aard van de aangetroffen sporen, de bewaringstoestand, het hoge kennispotentieel voor de regio Zedelgem én de onmiddellijke bedreiging ervan door de geplande infrastructuurwerken wordt een vervolgonderzoek geadviseerd in de vorm van een vlakdekkende opgraving ter hoogte van de aangetroffen sporen. Hiervoor worden een tweetal zones voor vervolgonderzoek afgebakend met een totale oppervlakte van 6.100m².

Uit het assessment van de proefsleuven kan volgende conclusie worden getroffen:

- Gezien de aanwezigheid én de aard van de archeologische sporen dient voor het noordoostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied een vervolgonderzoek geadviseerd te worden door middel van een vlakdekkende opgraving met een totale oppervlakte van ca. 6.100m²) (figuur 2). Gezien de situering van de aangetroffen sporenclusters worden twee

kernzones (Zone A en B) voor vervolgonderzoek afgebakend. Zone omvat ca. 3.790m² en zone B. 2310.

- De erkend archeoloog kan 1.000 m² extra inzetten als uitbreiding zones indien dit noogdzakelijk zou zijn om de onderszoeksvragen te beantwoorden en in functie van ruimtelijk inzicht van de aanwezige archeologische site. De inzet van de uitbreidingszone wordt verantwoord in het eindverslag.
- Het overige gedeelte van het onderzoeksgebied kan vrijgegeven worden.

Figuur 1: Algemeen proefsleuvenplan met aanduiding van de zones voor vervolgonderzoek (ABO nv 2023)

3 OPGRAVING

3.1 DOEL EN ONDERZOEKSVRAGEN

De doelstelling van het vooronderzoek – het vaststellen van de aanwezigheid van een archeologische site en de karakteristieken en bewaringstoestand van deze site, alsook een analyse van de relatie met het landschap, de waarde en de impact van de geplande werken – werd tijdens het bureauonderzoek en aansluitende proefsleuvenonderzoek gehaald.

Gezien echter de aard en datering van de sporen deel uitmakend van de site nader onderzoek vergen is een vervolgonderzoek noodzakelijk. Hierin dient ook het grotere ruimtelijke en chronologische kader mee in rekening genomen te worden.

Volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden: voor wat de inheems-Romeinse nederzetting betreft:

- Kunnen er één of meerdere erfstructuren afgebakend worden?
- Kunnen er gebouwplattegronden afgebakend worden en welke types?
- Wat zegt de materiele cultuur over de aard en eventuele status van de bewoners?
- Zijn er aanwijzingen aanwezig voor artisanale of ambachtelijke activiteiten (vb. metaalnijverheid, pottenbakkers, end.)?
- Hoe past de nederzetting binnen de kennis van het inheems-Romeinse landschap in de nabije omgeving, is er info voorhanden omtrent het wegennet in de onmiddellijke nabijheid?
- Kunnen er eventueel aanwijzingen aangeleverd worden omtrent de ecologie van het landschap?
- Hoe passen de resultaten van de opgraving binnen de grotere regio van Zedelgem?
- Wat betekenen de resultaten voor onze kennis van deze periode binnen de regio van Zedelgem?

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling kan beantwoord worden. Het gefundeerd beantwoorden van de vraagstelling is dus het evaluatiecriterium voor de erkend archeoloog of het onderzoeksdoel met succes bereikt werd.

3.2 OPGRAVINGSSTRATEGIE

Voor de uitvoering van het veldwerk geldt de minimale bezetting beschreven in hoofdstuk 3.6.

Qua strategie wordt verwezen naar de Code van Goede Praktijk. Hieronder worden een aantal zaken extra belicht.

Opengelegde vlakken mogen niet betreden worden met de kraan en/of ander zwaar materiaal.

Het veldwerk wordt dermate georganiseerd dat er efficiënt en wetenschappelijk verantwoord wordt opgegraven.

Wanneer gebouwplattegronden gedeeltelijk buiten het vlak van de aangelegde werkput liggen, dient de werkput uitgebreid te worden binnenin het studiegebied om de structuren in één geheel te kunnen onderzoeken. Ook bij het aantreffen van andere plattegronden dient zoveel mogelijk te worden getracht

deze in één keer op te graven. In andere richting kan het gebied ook verkleind worden indien de muren van het binnendomein bereikt zijn binnen de afgebakende zone.

Er dienen maatregelen genomen te worden tegen overlast door regen- en of grondwater, die niet schadelijk zijn voor het bodemarchief. Voorafgaand aan het vlakdekkend onderzoek wordt het peil van het grondwater bepaald. Indien de registratie van sporen wordt gehinderd door een hoge grondwaterstand wordt er kaderbemaling voorzien, zoals beschreven in Hfstk.3.2.1, p.14.

Indien een spoor zich tegen de putwand bevindt wordt het werkputprofiel opgeschoond om de relatie tussen het spoor en de bodemhorizonten te registreren. Er wordt dagelijks voorzien in een volledige opmeting van sporen en werkputten. Dit betekent dat er dagelijks een recent en aangevuld grondplan aanwezig is.

Archeologische sporen worden na profielregistratie en staalname steeds in hun geheel uitgegraven en doorzocht. Kleinere structuren (o.a. greppels en paalkuilen) worden manueel uitgehaald. Diepe grachten en diepe kuilen kunnen machinaal uitgegraven worden. Het machinaal verdiepen gebeurt in lagen van hoogstens 5cm onder begeleiding van een archeoloog. Vondstmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld. Het materiaal uit de gracht en andere sporen wordt verder onderzocht door een materiaalexpert.

Indien meerdere pollenbakken gebruikt worden voor één profielname dienen de verschillende pollenbakken minimaal 10cm te overlappen. Alvorens de pollenbakken uit het profiel te verwijderen worden ze gefotografeerd en ingemeten. De geregistreerde lagen worden op de pollenbakken aangebracht. Beerputten en afvalkuilen worden bemonsterd en gezeefd met het oog op de analyse van het consumptiepatroon.

Sporen die snel dreigen te degraderen worden beschermd.

Muren worden in detail gedocumenteerd in functie van de identificatie van fundering en opgaand muurwerk, bouwnaden en dergelijke meer. Van muren worden enkel de omtrek, bouwnaden en eventuele negatieve indrukken ingetekend. Baksteenformaten worden genoteerd (lengte x breedte x dikte). Muren worden in hun geheel en in delen volledig gefotografeerd, frontaal, met overlapping in de foto's. Van de mortel van elke niet dateerbare muur worden stalen genomen voor datering.

Vloeren worden in detail gedocumenteerd in functie van gebruikssporen en resten van er op of in gebouwde constructies (binnenmuren, doorgangen, negatieve sporen, ...). Vloeren worden minstens in hun geheel gefotografeerd. Bij een vloer met een bepaald patroon worden detailfoto's genomen met schaallat. Een vloer met decoratieve tegels dient in detail te worden ingetekend en gefotografeerd. Deze tegels (ook de niet-decoratieve wanneer ze deel uitmaken van de decoratieve vloer) moeten gerecupereerd worden en krijgen een nummer dat op het detailplan wordt aangeduid. Bij de recuperatie van de tegels worden de nodige conservatiemaatregelen in acht genomen. Alle eco-en artefacten in een opmaaklaag worden ingezameld.

Indien er grachten aangetroffen worden, dienen voldoende profielen gemaakt te worden. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar monstername voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Ondiepe grachten worden volledig opgegraven waarbij eventuele vondsten geregistreerd worden. Het inzamelen van vondsten gebeurt per grachtsegment zodat spatiale analyse van de vondstenverspreiding mogelijk is. Bij het aantreffen van diepe en/of omvangrijke grachten (vestinggrachten, walgrachten, ...) wordt een eerste vlak aangelegd en geregistreerd op het niveau waar de insteek zichtbaar wordt. Grondsporen andere dan de gracht worden gecoupeerd en afgewerkt. De vulling van de gracht wordt onder toezicht van minstens twee archeologen, waaronder de veldwerkleider (machinaal) laagsgewijs (in lagen van hoogstens 5cm) verwijderd tot de maximale diepte van de gracht zichtbaar is (binnen verstoringsdiepte). Daarbij wordt het vlak systematisch gecontroleerd op vondsten en gescreend met een metaaldetector.

Bij het aantreffen van opvallende vondstconcentraties of schijnbaar intacte recipiënten wordt manueel verder gewerkt. Vondstmateriaal wordt steeds stratigrafisch of per diepteniveau ingezameld. Er wordt hiervoor voldoende ruimte voor de opslag van de vondsten voorzien. Nadien wordt het materiaal geanalyseerd door een materiaalexpert. Bij het verwijderen van de vulling dient tevens speciale aandacht besteed te worden aan het herkennen en registreren van houten en andere structurele elementen die deel uitmaakten van zowel de bouw als de werking van de gracht. Voorts wordt de nodige aandacht besteed aan restanten van bruggen en bouwwerken die aan de gracht grensden. Op zulke plaatsen worden bijkomende monsters genomen voor natuurwetenschappelijk onderzoek. Indien de onderkant van de gracht niet bereikt kan worden, dient het grachtprofiel aangevuld te worden door middel van boringen om de 50cm. Hierbij wordt er tot minstens 20cm in de moederbodem geboord.

Bij het aantreffen van waterputten, beerputten, silo's en/of diepe afvalputten wordt bijzondere aandacht besteed aan de monstername voor natuurwetenschappelijk onderzoek en dateringsonderzoek. Bij het couperen van waterputten wordt er zorg voor gedragen dat de volledige waterput met insteekkuil wordt gecoupeerd, rekening houdend met de wetgeving inzake veiligheid. Indien sprake van een bewaarde bekisting of stenen mantel, dient deze vrijgelegd te worden en in detail te worden geregistreerd. Bij het couperen van beerputten, wordt de coupe op de kleinst mogelijk werkbare oppervlakte gezet opdat men de verschillende lagen goed kan onderscheiden en apart kan volgen. De bewaarde houten of stenen putstructuur zelf dient in detail geregistreerd worden betreffende de constructiewijze, de situering van het stortgat en een eventuele fasering.

Uit heterogene puin –en/of ophogingspakketten worden enkel diagnostische en/of uitzonderlijke vondsten verzameld. Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden eerst gewaardeerd (assessment).

3.3 VERWERKING EN RAPPORTAGE

De determinatie van de vondsten gebeurt volgens bestaande en algemeen aanvaarde typologische classificatiesystemen, met verwijzing naar het gehanteerde systeem.

De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek worden bestudeerd in relatie tot de contexten waaruit de stalen genomen zijn en de interpretaties die zijn ontstaan tijdens het veldwerk worden bijgesteld.

Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider-erkend archeoloog ingezet.

3.4 STRATEGIE VOOR STAALNAME EN CONSERVATIE

Waardering

Het is bijzonder moeilijk om in deze fase het aantal stalen en analyses in te schatten. De hieronder gepresenteerde waarderingen, analyses en hun aantallen zijn derhalve richtinggevend, het uiteindelijke aantal en het soort analyse kan in functie van de aangetroffen contexten afwijken.

Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden gewaardeerd. Welke stalen worden gewaardeerd wordt beslist door de erkend archeoloog. Op basis van een eerste inschatting van de potentie van het ingezamelde materiaal om de onderzoeksvragen te beantwoorden stelt de erkend archeoloog door middel van een assessment een beargumenteerd waarderingsvoorstel op.

Meting:

- 3 VH waardering pollenstalen
- 3 VH waardering macroresten

- 3 VH waardering C14 stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- 3 VH waardering hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)

Analyses en dateringen

Op basis van de resultaten wordt door de erkend archeoloog een analyseprogramma gemaakt van de stalen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

- 2 VH analyse pollenstalen
- 2 VH analyse macroresten
- 2 VH analyse C14 stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- 2 VH waardering hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)
- 2 VH anthracologisch onderzoek

Conservatie

Welke vondsten worden geselecteerd voor conservatie wordt beslist door de erkend archeoloog. Deze stelt een eerste degelijk beargumenteerd voorstel op.

- 2 VH conservatie aardewerk
- 2 VH conservatie metaal
- 2 VH conservatie glas
- 2 VH conservatie hout

3.5 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code Goede Praktijk

Er wordt geen afwijking ten aanzien van de Code Goede Praktijk voorzien.

3.6 Timing en kostprijs

Deze kostenraming is gebaseerd op het uitvoeren van het archeologisch veldwerk en rapportage voor de duur van 15 werkdagen door minimaal 3 personen. De kosten voor de graafwerken en werfinfrastructuur maken geen deel uit van deze raming.

- Veldwerk: ca. 25.000 euro
- Rapportage (en verwerking): ca. 12.500 euro
- Er wordt best een budget van ca. 3500 euro gereserveerd voor de natuurwetenschappelijke analyses.

Het veldwerk moet wordenuitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog met opgravingservaring op sites met ijzertijd-Romeinse rurale contexten. De erkend archeoloog of veldwerkleider kan fungeren als assistent-aardkundige. De twee assistent-archeologen hebben minstens 120 werkdagen opgravingservaring op rurale ijzertijd- Romeinse sites.

Indien de omstandigheden dit vereisen, zijn een conservator, materiaaldeskundige en een aardkundige op afroep beschikbaar.

3.7 Bewaring van het archeologisch ensemble

Het archeologisch ensemble bestaat uit het geheel van archeologische artefacten en onderzoeksdocumenten. Zowel het digitale als materiële ensemble zal, conform de CGP, tijdelijk bewaard worden in het depot van de afdeling archeologie van ABO nv te Gent. Na het beëindigen van

de verwerking en het opleveren van de rapportering, zal het archeologisch ensemble door de erkende archeoloog worden overgedragen aan de eigenaar, het erkende onroerenderfgoeddepot of de door de eigenaar bepaalde andere bewaarplaats (CGP 31.1). Dit zal in onderling overleg met de opdrachtgever gebeuren.

4 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		15 mei 2023
Toon Moeskops	Business Unit Manager		15 mei 2023
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		15 mei 2023